

Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ

Μέσο: ΤΟ ΒΗΜΑ ΚΥΡΙΑΚΗΣ_ΒΙΒΛΙΑ

Ημ. Έκδοσης: . . . 23/4/2017 Ημ. Αποδελτίωσης: . . 23/4/2017

Σελίδα: 1

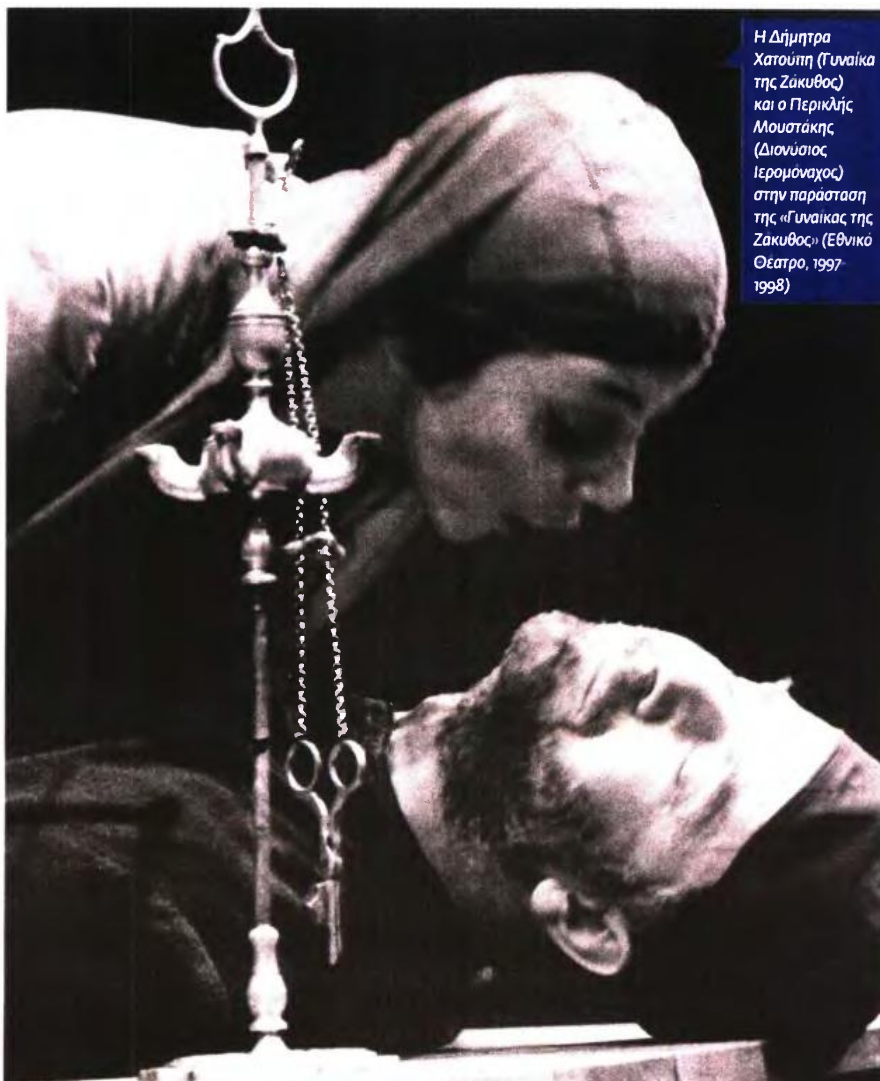
ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΙΝΗΣ ΚΟΥΖΕΛΗ

«**Η** ανάγνωση του Σολωμού παρουσιάζει τη δυναμική μιας διαρκούς ανανέωσης». Τι διαπίστωση κάνει η μελετήτρια του σολωμικού έργου Κατερίνα Τικτοπούλου στην πρόσφατη έκδοση της *Γυναίκας της Ζάκυθος* (Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2017), σε επιμέλεια της αείμνηστης Ελένης Τσαντσάνογλου. Αν ισχύει αυτό για τους μελετητές του Σολωμού, ισχύει και για τον μέσο αναγνώστη; Ανανεώνει ο μέσος Έλληνας διαρκώς τη σχέση του με το σολωμικό έργο; Ο Σολωμός είναι γνωστός, το έργο του είναι; Ρεπορτάζ αλλά και εμπειρικές έρευνες, στα σχολικά και πανεπιστημιακά έδρανα θα δείξουν ότι για τον μέσο Έλληνα ο Σολωμός είναι ο ποιητής του εθνικού ήμου, ο ποιητής των σχολικών ανθολογιών και των σχολικών εορτών, ο εθνικός ποιητής που συνδέεται με το μείζον εθνικοπατριωτικό θέμα, τον Αγώνα του έθνους, για ανεξαρτησία. Η σολωμική ποίηση είναι, θα λέγαμε, θύμα της φήμης του Σολωμού ή, όπως έγραφε ο Γ. Π. Σαββίδης, ο Σολωμός συγκαταλέγεται στους «*γνήσιους εθνικούς ποιητές που είναι γενικά παραδεκτοί ως εθνικοί, για το τυπικά πατριωτικό και ουσιαστικά πιο σήμαντο μέρος του έργου τους*».

Απέναντι στην ιερότητα του Σολωμού ως εθνικού ποιητή και πρώτου μεγέθους του νεοελληνικού λογοτεχνικού κανόνα, στο δέος προς την «ψηλή ποίηση» του Ζακύνθιου, θιασώτες μιας πολιτισμικής κριτικής – η οποία είναι a priori καχύποπτη και εχθρική απέναντι τόσο στο «εθνικό» όσο και στο «κανονικό» –, με αναφορές σε στοιχεία εξωλογοτεχνικά, προβάλλουν ως σκανδαλιστικά αποκαθλιωτικά στοιχεία τη σχέση του Σολωμού με το αλκοόλ ή τις μικρότερες της δικαστικής διαμάχης με τον αδελφό του για την πατρική περιουσία.

Η υπερπερίληψη του *Κρητικού*, στο ξεκίνημα του millennium, στην ύλη λογοτεχνίας της θεωρητικής κατεύθυνσης της Γ Λυκείου συνετέλεσε στην απαγκίστρωση από τα τυπικά πατριωτικά έργα, τον *Υμνο εις την Ελευθερία* και τους *Ελεύθερους πολιορκημένους*, και δημιούργησε εκδοτική κι αναγνωστική κίνηση προς το συγκεκριμένο έργο. Υπό τον καταναγκασμό όμως των πανελλαδικών εξετάσεων, ενέτινε τον θείο τρόπο προς τον συγγραφέα χωρίς να μειώσει την απόσταση από το έργο του.

Αυτά, προκειμένου να έχουν με κατά νου τα συμφραζόμενα

Η Δημήτρα Χατούπη (Γυναίκα της Ζάκυθος) και ο Περικλής Μουστακίς (Διονύσιος Ιερομόναχος) στην παράσταση της «Γυναίκας της Ζακύνθος» (Εθνικό Θέατρο, 1997-1998)

Ο Σολωμός πίσω από τα στερεότυπα

Την ανατρεπτική γοητεία του καθιερωμένου ως εθνικού ποιητή υπογραμμίζει η επανέκδοση της «Γυναίκας της Ζάκυθος», με τη συμπλήρωση 160 χρόνων από τον θάνατο του Ζακύνθιου

μέσα στα οποία γίνεται η πρόσληψη του Διονύσιου Σολωμού (1798-1857) κατά το έτος που συμπληρώνονται 160 χρόνια από τον θάνατό του.

Η κυκλοφορία της *Γυναίκας της Ζάκυθος* από το ΜΙΕΤ εγκαινιάζει εκδοτικά το επετειακό έτος για τον Σολωμό με ένα ανολοκλήρωτο πεζό σατιρικό κείμενο μυστηριακής γοητείας, που διατρέχει ως συνεκτικό νήμα το σολωμικό corpus.

Την ιδέα της σύνθεσης, η οποία θα περιλαμβάνει, όπως προβλέπεται σε διαδοχικές επεξεργασίες, 27 κεφάλαια συν ένα «Κεφάλαιον ύστερον», συλλαμβάνει ο Σολωμός το 1826.

Ο αφηγητής, ο Διονύσιος Ιερομόναχος, εγκατοικός στο ξωκλήσι του Αγίου Λυπίου στη Ζάκυνθο, επιστρέφοντας από γεγονικό μοναστήρι όπου έχει πάει «για κάτι υπόθεσες ψυχικές και για δέσμες για το έθνος που πολεμάει» συλλογίζεται τους δικαίους και τους άδικους του κόσμου. Απεχθέστερη ανάμεσα στους δεύτερους βρίσκει πως είναι η γυναίκα της Ζάκυθος «*η οποία πολεμάει να βλάψει τους άλλους με τη γλώσσα και με τα έργατα, και ήταν έχθρυσσα θανάσιμη του έθνους*» και επιστρέφει στο κελί του για να την περιγράψει.

Σε πρωτοπόρο αφήγησή, σε αριθμημένα κεφάλαια και παραγράφους, λόγο παρατακτικό και ρυθμικό που παραπέμπει στα βιβλικά εδάφια και σε γλώσσα δημοτική με ιδιωματικά ζακυνθινά στοιχεία, παρουσιάζει μια γυναίκα φριχτής εξωτερικής ασχήμιας, επιδέξια σαν τον Χάρο, που «*ο φθόνος, το μίσος, η υποψία, η ψευτιά της ετραβούσανε πάντα τα σωθικά*», η οποία, μη γνωρίζοντας ούτε τον εαυτό της στον καθρέφτη, αποκαλεί με λύσσα το είδωλό της «*μπομποκορρο, βρωμοπόρνη, μυγόχεσμα του σπαλιού, τσίμπλα της γουρούνας, γαϊδούρα, κροπολόγα, σκατή*». Οράματα παρεμβάλλονται στις περιγραφές, που μεταφέρουν τον αναγνώστη στο Μεσολόγγι στις ώρες της πτώσης αλλά και μέσα στο δωμάτιο της Γυναίκας για να παρακολουθήσει τις συνομιλίες με τους νεκρούς γονείς και την κόρη της, τον σταδιακό της παραλοισμό και την τελική αυτοχειρία της.

Την ιδέα να ζωγραφίσει μια μοχθηρή ζακύνθια αριστοκράτισσα η οποία από τη φαυλοπότητά της παραφρονεί και οδηγείται στην αυτοκτονία, εντάσσοντας στα θέματα του έργου και την έξοδο του Μεσολογγίου (ξημερώματα 11ης Απριλίου 1826), συλλαμβάνει ο Σολωμός το 1826 ενώ επεξεργάζεται τον *Λάμπρο*.

Συνέντευξη στη σελίδα 2

Διονύσιος Σολωμός

Μια προκλητική εικονοποιία για μια ανώνυμη γυναίκα

Προσωπική σάτιρα, πολιτική αλληγορία ή αναμέτρηση των δυνάμεων Καλού και Κακού;

κείται για προσωπική σάτιρα της οποίας τα βέλη στοχεύουν κάποια συγγενή του Σολωμού (γ' αυτό και δεν επιτράπη στον Πολυλά η έκδοσή της);

Η εφιαλτική, προφητική, αποκαλυπτική ατμόσφαιρα του κειμένου και το βιβλικό του ύφος παραπέμπουν στην *Αποκάλυψη* του Ιωάννη αλλά και στην

αλληγορική *Υπερκάλυψη* (1816) του Ούγο Φόσκολο, ενώ τα ίχνη της σατιρικής του δριμύτητας φτάνουν ως τον σαρκαστικό, λιβελογραφικό σχεδόν, *Ανώνυμο του 1789*.

Πρόκειται άραγε για πολιτική αλληγορία για την απάθεια μέρους της ζακυνθικής αριστοκρατίας απέναντι στον αγωνιζόμενο ελληνοισμό ή για λυσοαλέο σχόλιο του Σολωμού για την εθνική διχόνοια ή για την ελληνική κυβέρνηση («Είδες να μαδάνε την κότα και ο αέρας να συνεπαίρει τα πούπουλα; Ετσι πάει το έθνος»); Μήπως διαβάζεται ως φιλοσοφική αλληγορία για την αναμέτρηση των δυνάμεων του Καλού και του Κακού;

Κείμενο ερμητικό, που αντιστέκεται σε οριστικές ερμηνείες, η *Γυναίκα της Ζάκυνθος* ξαφνάζει τον ανυποψίαστο αναγνώστη του «εθνικού ποιητή» Σολωμού, ανατρέπει τις προσδοκίες του, τον εκπλήσσει με την τόλμη της, με την παλλόμενη γλώσσα, με τη σκηνοθετική μαεστρία, με την ένταση των εικόπων. Επανερχόμαστε με αυτό στην εκτίμηση περί «δυναμικής μιας διαρκούς ανανέωσης» της σχέσης με τον αναγνώστη που εμπεριέχει το σολωμικό έργο, η οποία επιβεβαιώνεται πράγματι κάθε φορά στην κατά μόνας ανάγνωση, εφόσον ο αναγνώστης φτάσει στο κείμενο περιβαίνοντας τα προσκόμματα που δημιουργεί η στερεοτυπική εικόνα του Σολωμού.

Συνέχεια από την 1η σελίδα

Στην Κέρκυρα πλέον, το 1829, καθαρογράφει σε τετράδιο την πρώτη επεξεργασία των θεμάτων αυτών και ξεκινά τη δεύτερη επεξεργασία σχεδιάζοντας να εντάξει στο πεζό και δυο ωδές, μία αφιερωμένη στον θάνατο της αγνής κόρης Ε. Τ. και μία αφιερωμένη στην πτώση του Μεσολογγίου.

Όταν αρχίζουν οι δικαστικές διαμάχες των αδελφών Διονυσίου και Δημητρίου με τον ομομήτριο αδελφό τους Ιωάννη Λεονταράκη για την πατρική κληρονομιά, τον Νοέμβριο του 1833, ο Σολωμός αλλάζει το σχέδιο του έργου εισάγοντας ως χαρακτήρα τον Διάβολο και σχεδιάζοντας να συμπεριλάβει σε αυτό μια έμμετρη σάτιρα κατά του συνηγόρου του Λεονταράκη και άλλων επιφανών ζακυνθίων υποστηρικτών του. Πιθανόν οι δυσκολίες να συγκυλίφει τα προσωπικά του κίνητρα τον αναγκάζουν να εγκαταλείψει τη σύνθεση.

Ο Πολυλάς δεν συμπεριλαμβάνει το πεζό στα *Ευρισκόμενα* (1859), δημοσιεύει όμως ως αποτελέες ποιήμα την πρώτη ωδή και ως Σχεδιάσμα Α' των *Ελευθερων πολιορκημένων* τη δεύτερη. Το κείμενο πρωτοεκ-

δίδει σε μια αμέθοδη έκδοση το 1927 ο Κώστας Καιροφύλας. Την πρώτη φιλολογική έκδοση δίνει ο Λίνος Πολίτης (1944) και ακολουθούν εκδόσεις των Γ. Π. Σαββίδη (1986), Οκτάβιου Μερλιέ (1987), Ελένης Τσαντσάνουλου (1991).

Στην έκδοση που κυκλοφορεί από το ΜΙΕΤ τυπώνεται το κείμενο, μαζί με την εισαγωγή και το γλωσσάρι, της εξαντλημένης χρηστικής έκδοσης της *Γυναίκας της Ζάκυνθος* (Οικονομίδα, 1993) από την Ελένη Τσαντσάνουλου, η οποία είχε βασιστεί στην – επίσης εξαντλημένη – αναλυτική σχολιασμένη έκδοση (Βικελαία Βιβλιοθήκη, 1991) της ίδιας.

Η εκδότρια ενσωματώνει κριτικά στο καθαρογραμμένο από τον ποιητή κείμενο του πρώτου σταδίου τις διορθώσεις και αλλαγές του δεύτερου σταδίου και δημοσιεύει σε επίμετρο τα σπαράγματα του τρίτου σταδίου και τους σχετικούς στοχασμούς του Σολωμού.

Καθώς ο Σολωμός μικρό μέρος του αποσπασματικού και ανολοκλήρωτου έργου του είχε δημοσιεύσει, αφήνοντας τα υπόλοιπα, που συγκροτούν συνολικά ένα έργο εν πρόδω, σε ακατάστατα και ανορθόγραφα γραμμένες επεξεργασμένες

μορφές, διαβάζουμε πάντοτε τον Σολωμό «από δεύτερο χέρι», όπως έλεγε ο Λίνος Πολίτης, ο οποίος πρώτος επιμελήθηκε μια διπλωματική έκδοση των σολωμικών κειμένων (*Αυτόγραφα έργα*, ΑΠΘ, 1964).

Την «αναλυτική μέθοδο» έκδοσης, που επινόπησε η Τσαντσάνουλου για να δώσει λύση στο εκδοτικό πρόβλημα του Σολωμού, εξήγηε στα *Επιλεγόμενα* του παρόντος τόμου η Κατερίνα Τικτοπούλου, αναπληρώτρια καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, η οποία επιμελήθηκε τη δεύτερη αναθεωρημένη έκδοση των *Αυτόγραφων έργων* (1998 - 2012). Στη βιβλιογραφία που συντάσσει στον τόμο καταγράφει νεότερες εκδόσεις της *Γυναίκας* (από τους Γιώρ-

γο Βελουδή, Στυλιανό Αλεξίου και Δημήτρη Δημηρούλη) και συζητεί τις ερμηνευτικές και εκδοτικές διαφορές τους με την παρούσα έκδοση, εντοπίζει ανακρίβειες, παρανοήσεις και σφάλματα και υπογραμμίζει τη σημασία της «στοχαστικής, μεθοδικής και διακριτικής διαδικασίας επιστημονικής διαμεσολάβησης» της Τσαντσάνουλου, που βοηθά τον αναγνώστη να πλησιάσει όσο το δυνατόν πιο κοντά στο χειρόγραφο και στη συγγραφική πρόθεση.

Ποια είναι η Γυναίκα της Ζάκυνθος

Ένα οξύ σατιρικό κείμενο, οργισμένο, βίαιο, με τολημηρή γλώσσα και προκλητική εικονοποιία για μια ανώνυμη γυναίκα. Τι βρίσκεται πίσω από το προσωπείο της Γυναίκας της Ζάκυνθος; Πρό-

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ
Η γυναίκα της Ζάκυνθος
Εισαγωγή - κείμενο - γλωσσάρι Ελένη Τσαντσάνουλου. Επιλεγόμενα Κατερίνα Τικτοπούλου. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2017, σελ. 182, τιμή 15 ευρώ

